

Анотації

У статті Д. Щербацького «Відмінності православного та католицького обґрунтування боговиправдання» висвітлені відмінності, які існують в засадничих принципах та методах пояснення теодиційної проблеми в католицизмі та православ'ї.

Ключові слова: теодицея, свобода волі, емоційність, раціональність, віра, Христос, емоційність, антропоцентризм, демодицея.

В статті Д. Щербацького «Отличие православного и католического обоснования богооправдания» показаны отличия, которые существуют в основополагающих принципах и методах объяснения теодицейных проблем в католичестве и православии.

Ключевые слова: теодицея, свобода воли, эмоциональность, рациональность, вера, Христос, антропоцентризм, демодицея.

*І. Козловський** (м. Донецьк)

УДК 211.5(091)

СУСПІЛЬНО-РЕЛІГІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ І ДЖЕРЕЛА РЕСТАВРАЦІЙНОГО РУХУ В США

Постановка проблеми. Україна в останні два десятиліття, входячи у відкритий світовий простір, пережила не тільки кардинальні соціально-політичні зміни, а й стикнулася з досить суттєвими трансформаціями свого релігійного життя та його стрімкої плюралізації. Досить великий вплив на ці процеси здійснюють місіонери з різних країн і, насамперед, Сполучених Штатів Америки. Американізація як процес впливу на релігійне життя та супроводжуваний його консюмеризм є вже реальним фактором релігійного життя сучасної України. Одним з каналів цього процесу є нова для нашої країни конфесія – Церква Христова (*Church of Christ*), яке є продуктом досить масштабного явища в історії американського християнства – Реставраційного руху першої половини XIX століття. Дослідження суспільно-релігійних передумов і джерел цього руху є досить актуальною проблемою сучасного українського релігієзнавства.

Стан розробленості теми. В сучасному українському релігієзнавстві ця проблема є недостатньо дослідженою. Привертають

* Козловський І.А. – старший викладач кафедри філософії Донецького національного технічного університету, Президент Центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних духовних відносин (м. Донецьк).

увагу лише публікації П.Павленка¹²¹, В.Андросової¹²² та автора статті¹²³, в яких означена проблема певною мірою окреслюється. Що ж стосується зарубіжних, насамперед, американських дослідників, то найбільш ґрунтовними є праці Л.Гаретта¹²⁴, Дж.Холлоуея і Д.Фостера¹²⁵, В.Дж.Хамбла¹²⁶, а також розвідки Дж.М.Пауелла¹²⁷, М.А. Нолла¹²⁸ тощо. Але в переважній більшості позиції цих зарубіжних авторів є певною мірою конфесійно забарвлені, що не дозволяє вирішити означену проблему.

Автор ставить перед собою, як ціль, дослідити історичні та суспільно-релігійні передумови і джерела виникнення Реставраційного руху у США. **Об'єктом дослідження** є релігійна ситуація у Північній Америці у XVII – XVIII століттях, а **предметом** є суспільно-релігійні передумови та джерела, що спричинили виникнення Реставраційного руху у Сполучених Штатах у першій половині XIX століття. **Метою дослідження** є вивчення історичних закономірностей процесу формування передумов та джерел виникнення означеного феномену та його особливостей, а **завданням** є з'ясування основних суспільних і духовно-релігійних причин зародження руху Реставрації, а також дослідження розвитку ідей Реставрації у Північній Америці та на Британських островах у межах розвитку пресвітеріанства, баптизму і методизму.

У своєму дослідженні автор, окрім загально історичних та філософських методів, використовує метод каузального аналізу, що дозволяє розкрити причини появи Реставраційного руху в історії американського християнства; метод феноменологічного аналізу для визначення основних теологічних моментів релігійних процесів означеної історичної епохи; метод компаративного аналізу різних релігійних течій, що спричинили появу руху Реставрації.

Основний зміст статті. Впродовж двох століть колоніальної історії багато європейських деномінацій були перенесені в Америку і пустили там

¹²¹ Павленко П. Церква Христова в різноманітті її виявів // Історія релігії в Україні: у 10-ти тт. Том 8: Нові релігії України. – К., 2010. – С. 346-356.

¹²² Андросова В.И. Церковь Христова // Религиозная палитра Донецкой области. Справочник религиозных организаций. – Донецк, 2008. – С. 99-106.

¹²³ Козловский И.А. Церковь Христа в США и в Украине: история и современность. – Донецк, 2010. – 604 с.

¹²⁴ Garret L. The Stone–Campbell Movement. An Anecdotal History of Three Churches. – Joplin, Missouri, 1985. – 739 p.

¹²⁵ Holloway G., Foster D.A. Renewing God's people. A concise History of Churches of Christ. – Abilene, 2001. – 152 p.

¹²⁶ Humble B.J. The Story of the Restoration. – Austin, Texas, 1969. – 84 p.

¹²⁷ Powell J.M. The Cause We Plead. A Story of the Restoration Movement. – Nashville, 1987. – 199 p.

¹²⁸ Noll M.A. The old religion in a New world. The History of North American Christianity. – Grand Rapids, 2002. – 340 p.

коріння. Саме серед цих церков і виник Реставраційний рух першої половини XIX століття. Щоб зрозуміти роль Реставраційного руху в американській історії необхідно розглянути особливості релігійної ситуації в Північній Америці, що складалася напередодні.

Одна з найбільших особливостей американського релігійного життя в XVII-XVIII століттях – це його вражаюче різноманіття у порівнянні з країнами Європи. Це було особливо справедливим для таких колоній як Нью-Йорк та Пенсильванія, де велика кількість мігрантів з різних країн Європи призвела до виникнення своєрідного «плавильного котла». Навіть пуритани Нової Англії і англіканського Півдня – Церкви, які підтримувала держава, не могли заборонити християнським дисидентам оселятися у своїх володіннях.

В.Єленський, посилаючись на С.Гаттінгтона, стверджує, «що саме протестантське походження надає американській нації унікальність і дозволяє зрозуміти, чому навіть у XXI столітті релігія лишилася ключовим елементом американської ідентичності. Америка народилася протестантською; буржуазний же, ліберальний дух формувався пізніше, причому він не стільки був «імпортований з Європи, скільки розвинувся самостійно, виріс з протестантської культури перших громад»» [Єленський В. Релігія і «Західна цивілізація»: головні тенденції релігійності у США та Західній Європі // Релігія у світі культурно-цивілізаційного діалогу. – К., 2010. – С. 76].

У деяких поселеннях Англія запровадила свою офіційну Англіканську Церкву, а в інших колоніях домінантні групи насаджували свої власні церкви: конгрегаціоналісти – в Новій Англії, пресвітеріани – в Нью-Йорку, квакери – в Пенсильванії і навіть католики – в Меріленді. У майбутньому до цього різноманіття додалися й інші колонії, що знаходилися під контролем Англії. При цьому залишалось широке поле для діяльності і голландських реформаторів в Нью-Йорку, і для декількох груп місіонерів-лютеран в Делаварі. Усі релігійні течії, які переселилися на американський континент, швидко адаптувалися до його умов, почасти значно змінюючи свої початкові установки. Це й був основний шлях, за яким розвивалась рання американська релігія: переселення з Європи, а потім культурна адаптація до колоніальних умов [Норт Дж. Історія церкви. – М., 1993. – С. 343].

Пуритани також створили в Америці свої колонії, які засновувались на абсолютній відданості кальвінізму. Так як церковне управління здійснювалось в рамках окремих конгрегацій, то такі церкви отримали назву конгрегаціоналістських. Конгрегаціоналісти були упевнені, що членами їх церкви можуть бути лише перероджені, навернені в істинну віру. Кальвіністське розуміння навернення вимагало особливих драматичних переживань, які засвідчували б обраність людини Богом для її спасіння.

Іншим колоніям релігійна терпимість була притаманна з самого початку. Розкольники, яких вигнали з Массачусетса, заснували Род-Айленд, а їх керівники відстоювали позиції релігійної свободи. Серед них особливо виділявся Роджер Уільямс: в 1639 році ним була заснована перша баптистська церква в США. Нью-Джерсі в кінці XVII сторіччя опинилося під повним контролем квакерів, а останні з самого початку підтримували релігійну свободу. У 1681 році Уільям Пенн розпочав в Пенсильванії свій «святий експеримент». Він вірив, що прибічники різних християнських течій можуть мирно і гармонічно співіснувати разом, якщо їм надано релігійно свободу. Спочатку він наполягав на тому, щоб Пенсильванія стала притулком для квакерів, але коли до нього дійшли відомості про неперервні репресії проти деяких християнських груп в Німеччині, то він запросив тисячу німців у свою колонію. Німці відгукнулись без затримки і після переїзду в Америку стали основною частиною населення Пенсильванії.

До часу війни за незалежність дві третини населення підтримували дисидентів, хоча по закону вони продовжували оплачувати духовенство. В 1786 році був прийнятий законопроект Томаса Джефферсона про свободу віросповідання, але лише у 1801 році були знищені залишки союзу церкви і держави.

Зразок релігійного життя, сформований на початку XVIII сторіччя, мав, без сумніву, велике значення. Офіційні релігії – конгрегаціоналісти на Півночі й англікани на Півдні – змушені були пристосовуватися до нових свобод американського суспільства. Таким чином, європейські державні церкви, які переселилися в Америку, отримали там статус окремих віросповідань [Норт Дж. История церкви. – М., 1993. – С. 346].

Джерелом пресвітеріанських громад в Америці була велика шотландсько-ірландська еміграція XVIII сторіччя. Теологія шотландсько-ірландських пресвітеріан була майже ідентичною теології пуритан Нової Англії, а тому вони спочатку оселялися саме там. Але коли пуритани їх не прийняли, то вони відправились до кордонів Пенсильванії, Вірджинії і Кароліни. У 1775 році пресвітеріани були розкидані по всіх колоніях і були другою за чисельністю деномінацією в Америці.

Коли почалась революція 1775 року, п'ятьма найбільшими деномінаціями в Америці були конгрегаціоналісти (658 церков), пресвітеріани (543), баптисти (498), англікани (480), квакери (295). Католики (50) і методисти (50) поступалися лідерам, але були наперед визначені історичною долею стати найбільшими деномінаціями XIX століття [Humble B.J. The Story of the Restoration. – Austin, 1969. – P. 3].

Американська революція і її конституційні наслідки остаточно закріпили в цій країні релігійний плюралізм. В США не існувало привілейованих релігійних течій, що відкривало перед багатьма християнськими церквами нові перспективи. В кінці XVIII сторіччя лише 10% населення Сполучених Штатів були офіційними членами тієї чи іншої

церкви. Більшість з тих, хто входив в 90% і залишався поза членством, також були віруючими, серед яких багато хто регулярно відвідував богослужіння. Саме з цими людьми і працювали представники різних християнських рухів на початку XIX сторіччя. Це був період духовних пошуків і відродження інтересу до релігії. В різних куточках країни вивчення Біблії підштовхнуло багатьох віруючих шукати істину на шляхах повернення християнства до простих апостольських часів. Представники різних конфесій почали проповідувати просто християнство без приналежності до тієї чи іншої деномінації. Особливо активним цей рух був на «фронтірі», фермерському кордоні, який постійно просувався на Захід. Більшість людей на кордоні були демократами джефферсонівського або джексонівського типу, який був орієнтований на внутрішній порядок та місцеве управління. Вони вірили в рівність людей і в те, що людина здатна зрозуміти свою ситуацію і сама прийняти рішення. Саме ці люди стали тією основою, на якій виник рух Реставрації в США [Козловський І.А. Церква Христова // Нові релігії України. За ред. А.Колодного. – К., 2010. – С. 359].

Важливими джерелами руху Реставрації були два Великі пробудження. Історики проводять розрізнення між Великим пробудженням, тобто проведення низки компаній з відродження віри в американських колоніях між 1726 і 1760 роками й іншим рухом, який продовжувався приблизно з 1787 по 1825 роки і який в Англії називався Євангелічним відродженням, а в США став відомим як Друге велике пробудження [Бош. Д. Преобразование миссионерства. Сдвиги парадигмы в богословии миссионерской деятельности. – СПб, 1997. – С. 298].

Перше Велике пробудження почалося в голландських реформатських церковних громадах (які знаходились під впливом голландської «Другої Реформації») в долині річки Рарітан в Нью-Джерсі. Звідси воно розповсюдилось і на інші віросповідання, в основному в районі вздовж Атлантичного узбережжя, де провідною фігурою невдовзі став пресвітеріанин Джонатан Едвардс. Для Америки, як пише Г.Р.Нібур, Велике пробудження стало новим початком, «це було наше національно навернення» [Niebuhr H.R. The Kingdom of God in America. – New York, 1959. – P. 126] І головним чином, саме завдяки Едвардсу, Америці вдалося встояти під натиском поверхневого раціоналізму, розбити окупи зкам'янілого пуританства і внаслідок цього відновити динамічність християнської церкви [Niebuhr H.R. The Kingdom of God in America. – New York, 1959. – P. 172].

Велике пробудження було сплавом пуританства і пієтизму, які разом пройшли тігель американського досвіду. Воно було сприйняте як «велике виверження» і з нього почалась нова ера розвитку американського духу. Велике пробудження «завершило пуританський період американської церковної історії і відкрило період пієтистський і методистський» [Chaney Ch.I. The Birth of Missions in America. – Pasadena, 1976. – P. 49]. Приблизно

в той самий час, коли Едвардс проповідував духовне відродження в Новій Англії, в 1735 році засновники методизму Джон Уеслі (1703-1791) і його брат Чарльз (1707-1788) були послані Товариством з поширення Євангелія в Джорджію. З рухом Пробудження вони, напевне, не стикались; те духовне відродження, яке відчували Джон і Чарльз Уеслі було скоріше викликане їх контактами з Моравськими братами. З часом їх діяльність оформилась у нову конфесію – методизм. У свою чергу, методизм виступив в ролі каталізатора, допомагаючи євангельським рухам у їх відродженні. Імпульс оновлення торкнувся цілої низки церковних об'єднань, особливо пресвітеріан, які виявились найбільш активними в пошуках духовного відродження в кінці XVIII – на початку XIX сторіччя.

Після американської революції дослідники фіксують занепад інтересу до релігії. Ці роки названі періодом самого сильного виснаження життєвої сили в історії американського християнства. Для сучасників революції вплив церков, які належали до релігійного «істеблішменту», досяг свого самого низького рівня. За словами Чарльза Чейні, «загалом, раціоналізм захопив... школи і коледжі й непомітно проник до багатьох церков. Релігійні переконання найвпливовіших людей того періоду характеризувались прихованим деїзмом. Визначні і головні інтереси американців змінилися з часів Великого пробудження. В нову американську державу прийшло Просвітництво» [Chaney Ch.I. The Birth of Missions in America. – Pasadena, 1976. – P. 97-98].

І, як зазвичай буває в історії, за релігійною апатією починався період оновлення і відродження – Друге Велике пробудження. М.Черенков пише: «Друге Велике Пробудження (1775-1830 рр.) було періодом становлення американської самосвідомості. У цей час повернулися в суспільство віротерпимість і повага до права, і навіть обов'язок людини мати особисту думку – принцип протестантської Реформації» [Черенков М.М. Європейська реформація та український євангельський протестантизм. Генетико-типологічна спорідненість і національно-ідентифікаційні виміри сучасності. – Одеса, 2008. – С 439].

Після Американської революції розпочинається помітне зростання методистських, баптистських і пресвітеріанських церков. Різке зростання після 1776 року можна пояснити виключно впливом Другого Великого пробудження. На відміну від Першого пробудження, це не було для Північної Америки зовсім новим явищем. Необхідно сказати, що воно брало сили з Першого пробудження, засновуючись на ньому, звертаючись до його досвіду, навчаючись на його невдачах і слабких сторонах, закріплювало його досягнення і спрямовувало потік вивільненої енергії у самій різноманітній сфері діяльного служіння, особливо у внутрішню і закордонну місіонерську діяльність. До 1797 року рух духовного пробудження досяг у Сполучених Штатах своєї найвищої точки.

Під час Другого Пробудження багато діячів цього руху – пресвітеріани, баптисти і методисти – працювали разом, не звертаючи

уваги на деномінаційні відмінності. «Сакраментальні зібрання» приваблювали тисячі віруючих. Ці табірні зібрання вражали своїм емоційним накалом і незвичайним духовним досвідом. Слід відзначити, що багато євангельських християн того періоду (особливо пресвітеріани, баптисти і методисти, які жили на фермерському кордоні) були нонконформістами в самому справжньому значенні цього слова. «Офіційні» церкви загалом відрізнялись байдужістю; вони проявляли мало інтересу до соціальних проблем в суспільстві. Ті ж, хто відчув на собі вплив руху Пробудження, починали з співчуттям ставитись до людей, які знаходились у важких і принизливих для людини умовах – в нетрях і в'язницях, в районах видобутку вугілля і на передньому краї американських поселень.

Варто відзначити, що вчення певних філософів також зробили свій внесок в рух Реставрації. В одному зі своїх «Послань про віротерпимість» (1689) англійський філософ Джон Локк висловив переконання, що основою поєднання віруючих повинна бути тільки проста віра початкового християнства: «Оскільки ти занепокоєний питанням про істинну церкву, дозволь мені спитати тебе, між іншим, чи належить істинній Церкві Христовій: утверджувати умови об'єднання, що містять те і тільки те, що Святий Дух в Священному писанні в ясних і виразних висловах називає необхідним для спасіння, або ж нав'язувати власні вигадки чи тлумачення як певний божественний закон...?» [Локк Дж. Послання о веротерпимости. Сочинения в 3-х томах. – Т.3. – М., 1988. – С. 97].

Один з лідерів Реставрації О.Кемпбелл захоплювався Локком, називаючи його «християнським філософом». Стосовно ролі Локка в американському спадку Реставрації говорить легенда, що багато перших проповідників в своїх сумках, приторочених у сідла, разом з Біблією і збірником гімнів возили екземпляр твору Локка «Досліди про людське розуміння».

Як слушно зауважує український дослідник історії Реставрації П.Павленко, «рубіж XVIII-XIX століть для США був означений масовими християнськими рухами, що ставили на меті повернути християнству первісний вигляд. У цей час народжується і набирає сили так званий дух відродження або духовного пробудження, який був викликаний передусім кризовою ситуацією в християнстві Америки, що склалася під час і після американської революції (1775-1783)» [Павленко П. Церква Христова в різноманітті її виявів // Нові релігії України. – К., 2010. – С. 346].

На початку XIX століття соціальна і релігійна активність в США була викликана не тільки очікуванням Тисячолітнього царства, але і розвитком нових християнських рухів, одних з найбільш плідних за всю історію християнства. Велике значення відіграла Американська революція, Конституція США, і особливо перша поправка, що затвердила відділення церкви від держави і держави від церкви. У новій американській нації жодна християнська група не могла досягнути національної переваги. В

результаті в релігійних справах переважала вільна ринкова ідеологія, яка юридично вважала всі християнські групи рівними. У період свого становлення у США було розроблене нове релігійне поняття «деномінація», причому уряд не розглядав жодну деномінацію як особливу чи найкращу. Навпаки, кожна деномінація могла вижити лише в тому випадку, якщо вона була здатна, як пише Дж. Найт, «продати» свою продукцію на відкритому ринку [Найт Дж. Мир Елены Уайт. Удивительная эпоха, в которую она жила. – Заокский, 2002. – С. 52]. Ті деномінації, які відповідали потребам людей, мали перспективу росту.

У релігійному світі колоніального періоду американської історії чисельно і політично переважали більш аристократичні члени єпископальної церкви (англікани) і прихильники конгрегаціоналізму, а також менш авторитетні пресвітеріани. В руках цих церков знаходилась влада. Але на початку XIX століття ця ситуація докорінно змінилася. Перша половина століття побачила появу церков для народу, зокрема методистів і баптистів. Саме ці дві деномінації особливо підходили для навчання простих людей і освоєння постійно зростаючих земель на Заході.

В 1820 році баптисти і методисти мали по 2700 громад. Число цих громад зросло до 12500 і 12 883 відповідно у 1860 році. Число громад, які належали конгрегаціоналістській та єпископальній церкві збільшилось з 1100 до 2234 і з 600 до 2145 відповідно за той же період [Найт Дж. Мир Елены Уайт. Удивительная эпоха, в которую она жила. – Заокский, 2002. – С. 55]. До середини XIX століття баптисти і методисти були, безумовно, найбільшми протестантськими деномінаціями в Америці, хоча ніхто не міг би передбачити це під час Американської революції 1776 року.

Ніхто не міг, тим більше, передбачити, що саме серед цих найбільш чисельних релігійних рухів опиняться віруючі, які активно сприйняли ідеї Реставрації. Рух Реставрації новозавітної церкви виник у тісному зв'язку з розвитком методистської і баптистської церков у США та їх демократичними прагненнями, а також з тією частиною пресвітеріанської церкви, яка ще з XVII століття знаходилась у духовному пошуку. Нове покоління християн вимагало під впливом Американської революції такої Церкви, що була б заснована на демократичному принципі, такої, що дає простим людям самостійно тлумачити Новий Завіт. Люди вимагали релігію народу, через народ і для народу. Вони хотіли просто християнства поза деномінаціями і єдності всіх християн на основі лише Біблії.

Отже, висновки, які можна зробити, аналізуючи історичні суспільно-релігійні передумови та джерела Реставраційного руху першої половини XIX століття, полягають у тому, що релігійна ситуація періоду колоніальної історії Північно-Американського континенту, а також першого періоду незалежного розвитку США після Американської революції формувалася в досить своєрідних умовах. Великий відсоток релігійних дисидентів, які емігрували з Європи, особливості соціально-побутових умов фермерського кордону, де і починається вільний

(порівняно з європейськими умовами) обмін релігійними ідеями і, як наслідок, дві великі хвилі так званого «Духовного пробудження» – все це стало дійовими чинниками появи реставраційних ідей щодо відтворення церкви новозавітного зразку. А швидке зростання кількості конгрегацій «народних релігій» – баптизму, методизму і демократичного крила пресвітеріанства, де і відбуваються реставраційні пошуки, надало Реставраційному руху масову підтримку. У зв'язку з тим, що в останні два десятиліття реставраційні ідеї почали розповсюджуватись в Україні завдяки діяльності американських місіонерів Церков Христових (Church of Christ), це відкриває нові перспективи подальших релігієзнавчих досліджень феномену руху Реставрації.

А н о т а ц і ї

Козловський Ігор Анатолійович. «Суспільно-релігійні передумови і джерела Реставраційного руху у США». Стаття Козловського І.А. «Суспільно-релігійні передумови і джерела Реставраційного руху у США» присвячена дослідженню причин виникнення феномену руху Реставрації в американському християнстві на межі XVIII-XIX століть. У статті на основі комплексного підходу в дослідженні цього явища в історії християнства і використовуючи історичні методи, а також методи каузального, феноменологічного та компаративного аналізу було з'ясовано, що саме специфіка релігійної ситуації періоду колоніальної історії Північноамериканського континенту і першого періоду незалежного розвитку США після американської революції і стала головною причиною появи реставраційних ідей стосовно відновлення церковного життя новозавітного зразку. Основним джерелом розповсюдження цих ідей стало швидке зростання на початку XIX століття конгрегацій «народних релігій» – баптизму, методизму і демократичного крила пресвітеріанства.

***Ключові слова:** християнство, Реставраційний рух, реставраційні ідеї, Церква Христова, новозавітний зразок.*

Козловский Игорь Анатольевич. «Общественно-религиозные предпосылки и источники Реставрационного движения в США». Стаття Козловского И.А. «Общественно-религиозные предпосылки и источники Реставрационного движения в США» посвящена исследованию причин возникновения феномена движения Реставрации в американском христианстве на рубеже XVIII-XIX столетий. В статье на основе комплексного подхода в исследовании этого явления в истории христианства и используя исторические методы, а также методы каузального, феноменологического и компаративного анализа было выяснено, что именно специфика религиозной ситуации периода колониальной истории Североамериканского континента и первого периода независимого развития США после американской революции и стала главной причиной появления реставрационных идей относительно восстановления церковной жизни новозаветного образца. Основным источником распространения этих идей стал быстрый рост в начале XIX века конгрегаций «народных религий» – баптизма, методизма и демократического крыла пресвитерианства.

***Ключевые слова:** христианство, Реставрационное движение, реставрационные идеи, Церковь Христова, новозаветный образец.*

Kozlovs'kyi Igor Anatoliyovych. "Social and religious backgrounds and sources of the Restoration movement in the USA". The article of I.A.Kozlovsky "Social and religious backgrounds and sources of the Restoration movement in the USA" devoted to research of grounds by the phenomenon of Restoration movement in the American Christianity in the turn of XVIII-XIX centuries. Author used historical, causal, phenomenological methods and comparative analysis methods. The article based on a comprehensive approach to the study of this phenomenon in the history of Christianity. Was found that specific of religious situation by the period of colonial history of the North American continent and the first period of independent development of USA after the American Revolution, became the main reason of the appearance of the restoration ideas. These ideas tell about the church life by the New Testament paradigm. The main source of spread of these ideas was the rapid growth of congregations of "popular religions" in the early XIX century. There are Baptism, Methodism and the democratic wing of Presbyterianism

Key words: *Christianity, Restoration movement, restoration ideas, Church of Christ, New Testament paradigm.*

*Л. Маєвська** (м. Київ)

УДК 2, 29; 3, 32, 322

ПОГЛЯДИ ІБН ТАЙМІЇ – ФУНДАМЕНТ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ВАГАБІТСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Актуальність теми дослідження, полягає у тому, що Ібн Таймія став ключовою фігурою у формуванні поглядів та вибору методів діяльності наступними поколіннями ідеологів радикально-екстремистських угруповань. Одним із відомих ідеологів, який запозичив, розвинув та намагався втілити в життя погляди Ібн Таймії був засновник вагабізму Ібн Абд аль-Вагаб. Нині роботи цього ідеолога XIV сторіччя користуються популярністю у прибічників радикально-екстремистських угруповань, вагабітів і, насамперед, партій під назвами «Брати-мусульмани», «Джамаат аль-Ісламія».

Рівень розробки проблеми. Окремих публікацій у вітчизняному ісламознавстві, присвячених саме поглядам Ібн Таймії як основі формування ідеології Ібн Абд аль-Вагаба, при проведенні дослідження знайдено автором не було, але слід зазначити, що відомий російський орієнталіст А.М. Васильєв у своїй фундаментальній праці «Історія Саудівської Аравії» зазначив, що син Ібн Абд аль-Вагаба на ім'я Абдуллаг повідомив: «Книги Ібн аль-Кайїма та його шейха (тобто Ібн Таймії – Л.М.) вважаються у

* Маєвська Л.Б. – кандидат історичних наук, співробітник Духовного управління мусульман України.